

“Passing” in die Suid-Afrikaanse literatuur: ’n vergelykende ondersoek

Abstract: *“Passing” in the South African literature: a comparative analysis*

This article examines how the phenomenon of passing, or playing white, is portrayed in selected South African texts. The findings of two studies conducted in the Cape Town area highlight the particular historical circumstances and factors that gave rise to the incidence of passing in certain areas. The article also draws on theorizing about the phenomenon in African-American literature for an analysis of issues of identity, race and gender. It is argued that passing / playing white challenges racially based constructions of identity in apartheid South Africa and that the texts explore these aspects in a multi-faceted way.

1. Inleiding

Dit is voorspelbaar dat die verskynsel van “passing”, of “wit speel”, en herklassifikasie van ras sal voorkom in samelewings waarin rigiede kleurskeidslyne met klasgrense saamval; waarin die kleur van jou vel vir jou ’n beter maatskaplike posisie kan verseker, of nie. Dit was die geval in onder andere die Verenigde State en Brasilië en onvermydelik ook in Suid-Afrika. Veral in die Kaapstad-omgewing, en hoofsaaklik onder lede van die bruin gemeenskap, het die verskynsel teen die middel van die vorige eeu frekwent voorgekom.

Reeds voor die instelling van apartheidswette soos die Groepsgebiedewet en die Bevolkingsregistrasiewet het ’n groot aantal bruinmense hulself laat herklassifiseer as wit en met wit persone getrou om sodoende die wurggreep van kleurdiskriminasie vry te spring en ’n beter sosio-ekonomiese posisie te bekom. Alhoewel dié verskynsel wydverspreid voorgekom het, is betreklik min studies daarvoor gedoen.

Van die enkele studies oor “passing” is dié van Graham Watson met die titel *Passing for White: A study of racial assimilation in a South African school* (1970). Hy ondersoek “passing” in ’n skool in Observatory, ’n voorstad van Kaapstad, en

wys hoe belangrik dit was vir die voornemende “pass-whites” om toegang te kry tot ’n wit skool as ’n eerste stap om as wit beskou en uiteindelik as wit herklassifiseer te word. Hy wys voorts daarop dat kenmerke soos Europese gelaatstrekke, ’n wit velkleur, ’n Engelse aksent en ’n respektable (lees: wit) leefstyl as deurslaggewend geag is in die proses van “passing” (Watson, 1970:17).

Breedweg toon die maatskaplike ordening in Kaapstad teen die middel van die vorige eeu ’n hiërargie waarin rasgrense dikwels met klasgrense saamgeval het. Aan die bopunt was die Engelse kapitalistiese klas, met daaronder die verstedelike en verarmde Afrikaners, gevolg deur die bruin en swart werkerklas. As tussengroep was daar ’n klein klas van bruin ambagslui en professionele persone (hoofsaaklik onderwysers en besigheidsmense) wat ekonomies dieselfde status as die armer wit groep gehad het, maar nie dieselfde politieke regte nie. “Passing” het vir liggekleurde werkersklas-bruinnense die geleentheid gebied om oor hierdie klein élite te spring tot in die laer wit klas en dus net op grond van velkleur ’n reusesprong in hul politieke, maatskaplike en ekonomiese posisie te maak (Watson, 1970:17).

John Western in *Outcast Cape Town* (1981) – ’n studie oor die uitwerking van die Groepsgebiedewet op ’n groep mense wat voorheen in Rondebosch gewoon het en vandaar verskuif is na Bonteheuwel en Heideveld op die Kaapse Vlakte – dui aan dat “passing” ’n strategie was om gedwonge verskuiwing vry te spring.

Die sukses van en statistieke rondom “passing” kan moeilik gepeil word. Diegene wat suksesvol was, het dikwels verhuis na ’n ander streek en maatreëls getref om te sorg dat hulle nie uitgevang word nie. Baie “pass-whites” het dus uit die Kaap verhuis na die noorde (onder andere Johannesburg en Kimberley) en daar ’n nuwe lewe as blankes begin. Baie het gaan trou in die voormalige Rhodesië en Mosambiek en hulle daar of in die buiteland gaan vestig. Die verwysing in die volksmond na die “Kimberley-trein” dui op hierdie migrasie (Western, 1981:209). Alle kontak is met familie en vriende verbreek en die impak hiervan op familiebetrekkinge sou vir jare gevoel word.

Western (1981:213-214) bevind dat houdings oor “passing” wissel. Terwyl sommige ongunstig, neerhalend en selfs woedend gereageer het, het die meeste van sy respondente ’n traak-my-nie-agtige houding ingeneem.

Watson (1970:23-24) noem ook dat die reaksie wissel van simpatiek tot vyandig en dui aan dat vyandigheid veral gevind word in die geledere van die intellektuele elite, wat bestaan het uit die jonger, polities radikale onderwysers en prokureurs. Hulle beskou die “pass-whites” as uitverkopers wat hul rug op die bruin gemeenskap gedraai het.

Die psigo-sosiologiese aspekte van “passing” en die impak van die kleurproblematiek op die individu bied sigself aan as stof vir die literatuur. In die

Afrikaanse letterkunde is daar 'n aantal tekste wat hierna kyk. *Waarheen, Vader* (1940) van Abel Coetzee en *'n Nasie in die smeltkroes* (1941) van J.P.J. Coetzee ondersoek onder andere die verskeuring wat die samelewing se kleurbewustheid en kleurwette binne gesinsverband teweegbring. 'n Soortgelyke tema word hanteer in D.J. Opperman se gedig "Draaiboek" uit die bundel *Blom en Baaierd* (1956).

Hierdie artikel fokus spesifiek op die verskynsel van "passing" / "wit speel" in enkele tekste en let op die rol van kleur, ras en geslag in die skepping van 'n "pass-white"-identiteit. Een van die eerste skrywers wat tematies hiermee omgegaan het, is S.V. Petersen.

2. Twee kortverhale van S.V. Petersen

S.V. Petersen se kortverhale, wat gedurende die vroeë veertigerjare van die vorige eeu in *Die Naweek* verskyn het, sluit tematies aan by sy digbundels *Die enkeling* (1944), *Die stil kind* (1948) en *Die kinders van Kain* (1960). Daarin hanteer hy die kleurproblematiek; enkele verhale verken ook die verskynsel van "passing" / "wit speel".

In die verhaal "My seun" (1943) word 'n egpaar per telegram ingelig van hul seun se troue. Hulle voel uiters gebelg oor hierdie optrede. Wanneer hy uiteindelik opdaag, is dit sonder sy vrou. As sy ma hom dan vra waar sy vrou is, haal hy 'n foto uit en dit blyk dat hy met 'n witvrou getroud is. Sy het by haar mense in die Kaap agtergebly. Sy ma beveel hom om die huis te verlaat en albei word in hul hartseer geteken, met die treurige versugting van die ma aan die einde: "Heer ... vergewe ... My seun – my seun." (Petersen, 1943a:11)

By implikasie staan die verhaal afwysend teenoor gemengde huwelike en "passing" en wys heen na die futiliteit daarvan. Die feit dat hy sy ouers misken deur nie vir hulle te laat weet van sy troue nie, word telkens herhaal, so ook die moontlikheid dat hy skaam vir sy mense was. Hierop word skerp afwysend gereageer: "'n Kind wat sy vader en moeder nie meer reken nie, kry dit bitter swaar in die wêreld. En as jy my nie meer wil reken nie, hoef jy ook nie meer vir my 'Ma' te sê nie." (Petersen, 1943a:11)

Ook "Sy vader se misdaad" (1943) raak hierdie verskynsel aan. Dit handel oor Eddie, die lig-van-kleur-seun wie se ouers hom die geleentheid gegee het om sy skoolopleiding aan 'n blanke skool te voltooi. Hy werk as blanke in die middestad en wanneer hy eendag in Adderleystraat stap en sy ma en suster teëkom, verloën hy hulle deur voor te gee dat hy hulle nie herken nie.

Sy suster, Lillie, is baie verontwaardig oor hierdie vernedering. Sy ma mymer oor die aanloop tot hierdie situasie; hoe sy en haar man Eddie gesterk het in sy pogings om te "pass" en sodoende beter geleenthede te kry. Sy het Eddie belet om

sy wit vriende huis toe te bring om te keer dat hulle die waarheid sal uitvind; sy het ook by haar vriende gespog dat Eddie 'n "wit job" het. Die verhaal toon die ironie van hierdie situasie; dat hulle vir Eddie 'n beter toekoms probeer verseker het en hom toe eintlik in die proses verloor het.

Die verhaal eindig met Eddie se ontkenning en verloëning van sy eie agtergrond wanneer hy op die toneel van 'n tref-en-trap-ongeluk sê dat die slagoffer "maar net 'n Hotnot" was (Petersen, 1943b:11). Eddie se optrede, asook dié van die seun in die vorige storie, herinner aan Western (1981:213) se opmerking dat "the world of many Pass-Whites is painfully insecure". "Pass-Whites" word gedwing om alle kontak met hul bruin families te verbreek ten einde hulself te beskerm in die wit wêreld. Samira Kawash (1997:135) wys die ambivalensie van "pass-whites" uit wanneer sy in 'n bespreking van "passing" in die Afro-Amerikaanse literatuur opmerk dat "uncertainty, which might be seen on the one side as paranoia and on the other as opportunity, is exactly the point of passing".

Petersen se hantering van "passing" vertoon opvallende ooreenkomste met die Afro-Amerikaanse literatuur. Valerie Smith (1994:43-44) voer aan dat die narratiewe struktuur van klassieke "passing" tekste reeds vooraf bepaal is: "they presuppose that characters who pass for white are betrayers of the black race, and they depend upon the association of blackness with self-denial and suffering, and of whiteness with selfishness and material comfort". Smith argumenteer dat sodanige voorstelling eintlik konserwatief is omdat dit propageer dat swartmense hul posisie moet aanvaar. Die opwaartse mobiliteit wat "passing" teweegbring, word nie genoegsaam in hierdie tekste ondersoek nie.

3. *The Kimberley Train* (Lewis Sowden)

Sowden se drama *The Kimberley Train* van 1958 handel onder andere oor die bruin egpaar Joe en Bertha Miller en hul twee kinders: hul donkerkleurige seun Wally ('n onderwyser) en hul dogter Elaine, wat lig van kleur is. Elaine werk as tikster ('n professie wat toe slegs vir blankes gereserveer is) in die klerefabriek van Mnr. Powers en het 'n verhouding met Powers se seun, John, en daar word gesuggereer dat John ernstig begin raak oor die verhouding en Elaine aanstons sal vra om met hom te trou.

Die Miller-gesin woon in 'n wit woonbuurt waar Elaine vryelik kom en gaan, maar waar Wally met 'n stegie langs en deur die agterhekkie moet binnesluip. Wanneer die gesinslede soggens die bus werk toe haal, moet hulle toustaan by gereserveerde plekke en voorgee dat hulle mekaar nie ken nie.

Wanneer Elaine die res van die Powers-gesin die eerste keer ontmoet, tydens 'n besoek aan hul weelderige woonstel in Parklands Heights, is daar reeds 'n

suspisie by Mev. Powers en haar dogter Cathy dat iets nie pluis is met Elaine nie. Mev. Powers vermoed dat dit te doen het met 'n standverskil (Sowden, 1958:24); vir haar is Elaine "common" en haar agterdog word gevoed deur die vreemde lyfpoeier wat sy aan Elaine ruik. Die leser / gehoor, wat meer as die karakters weet, besef dat dit met kleur te doen het en met die feit dat Elaine nie heeltemal daarin slaag om haar ware agtergrond te verbloem nie. Wanneer die bruin huishulp Martha op die verhoog verskyn, toon haar instinktiewe reaksie ook dat sy iets vreemds aan Elaine vermoed.

Die dialoog in die toneel wat hierop volg, gaan oor die optrede van die polisie wat swartmense wat as kleurlinge wil deurgaan, uitsnuffel. Daardie oggend is ses van Powers se bruin werkers voorgekeer en aan ondervraging onderwerp. Martha se standpunt dat elkeen by sy ras moet bly, word deur die ander karakters gesteun. Vir die dramatiese verloop is hierdie toneel interessant, omdat Elaine telkens in 'n onhoudbare situasie geplaas word waarin sy haar agtergrond moet verloën en doelbewus leuens daaroor moet vertel. Aan Mev. Powers sê sy byvoorbeeld dat haar pa in die oorlog gesterf het en dat haar ma 'n haarsalon besit. Laasgenoemde blyk haar tante Paula te wees, wat ook "wit speel". Martha ontken ook dat sy enige "pass-whites" ken.

Die keerpunt in die drama kom wanneer Powers en sy vrou, onderweg na die teater, onverwags by die Miller-huis aandoen net toe hulle gereedmaak vir aandete. Om die situasie vir Elaine te red en die aanskyn van 'n wit huishouding te gee, doen Bertha haar voor as die huishulp van Elaine en haar ma (auntie Paula), terwyl Joe skarrel om Auntie Paula, wat nie ver van hulle bly nie, in die hande te kry. Wanneer Auntie Paula in 'n beskonke toestand opdaag, laat sy die aap uit die mou. In haar tirade bekla sy die arbitrêrheid van raskategorieë, die opofferinge wat "pass-whites" moet maak en gee 'n kykie in die vereensaamde en verbitterde lewe wat hulle lei. Elaine verwoord die hartseer van hierdie ambivalensies soos volg: "It's not enough to pretend to be white. You have to know of the colour within you and not care a damn! That's what makes people white. I wasn't able to do it." (Sowden, 1958:73)

Die drama eindig waar Elaine die toneel verlaat onder beskerming van die "Kimberley Train" – 'n vigilante-groep wat "pass-whites" onder hul beskerming neem en dinge vir hulle probeer vergemaklik.

Die slot van die Petersen- en Sowden-tekste is betekenisvol. In die bespreking van Smith waarna hierbo verwys is, voer sy aan dat "passing"-vrouekarakters meer gestraf word as hul manlike eweknieë. Manlike karakters soos Eddie word met 'n mengsel van aanvaarding en ambivalensie gehanteer, maar vrouekarakters word of teruggestuur na hul gemeenskap om heropgevoed te word of gestraf met dood en / of die verlies van familie en / of 'n geliefde (Smith, 1994:45). Dit is wat met Elaine gebeur – en ook met die vrouekarakter in die teks wat vervolgens bespreek word.

4. Kroes (Pat Stamatélos)

Pattie Peters, die hoofkarakter in Pat Stamatélos se debuutroman *Kroes* (2005), groei in die apartheidsjare in die Strand op. Haar ma sterf as sy nog op laerskool is en haar pa plaas haar in die sorg van haar ma se twee niggies, Kitty en Maggie, wat in die bruin buurt Southend bly. Onder die streng toesig van die *anties*, in 'n huishouding waar die sente gerek moet word, hunker sy om herenig te word met die res van die gesin. Sy raak gaandeweg bewus van die intriges in haar familie en in die woonbuurt, terwyl sy ook met die apartheidswette kennis maak.

Haar eerste ervaring van kleurskeidslyne kom wanneer sy en haar vriendin Lorrain na die strand gaan en bevriend raak met wit seuns. Die leser word vroeg reeds daarop bedag gemaak dat sulke vriendskappe gedoem is en net hartseer en verleentheid inhou. Dit gebeur dan ook wanneer Lorrain se ware identiteit in 'n makabere situasie aan haar wit vriend Peet onthul word.

Wanneer Pattie later die Universiteit van Kaapstad se Michaelis-kunsskool bywoon en die wêreld van haar wit klasmaats betree, lei dit eweneens tot embarrasserende gevolge, soos toe die taxi-bestuurder weier om Patti na Southend te neem.

Die insident met die rassistiese taxi-bestuurder is, aldus Smith (1994:56), 'n argetipiese toneel waarin die realiteit van kleurdiskriminasie uitgebeeld word. Dit wys hoe middelklas swart persone, ondanks hul klasposisie, op hul ras getakseer word. Southend is 'n merker van Patti se ware ras-identiteit en ten spyte van die feit dat sy daaruit kon styg deur aan die Universiteit van Kaapstad te studeer en op gelyke voet met haar blanke mede-studente te verkeer, hang haar rasherksoms soos 'n albatros om haar nek en word sy pynlik daaraan herinner.

Die bus-insident in die eerste toneel van die Sowden-drama toon eweneens die harde realiteit van ras wanneer Joe en Wally Miller nie die oop sitplekke op die "slegs blankes"-bus kan inneem nie, maar moet wag tot die volgende bus kom, die een vir bruinmense.

Wanneer Pattie in Johannesburg gaan werk, ontmoet sy Laki Pappasani, 'n Griek afkomstig uit Sparta. Dit is aanvanklik makliker om in Johannesburg as blank aangesien te word en sy geniet die kere dat sy na 'n bioskoop vir blankes kan gaan. Sy bly egter bewus van die beperkinge wat die apartheidswette op haar bewegingsvryheid plaas, asook van die vernedering van die talle kere toe sy moes wegkruip vir die polisie of haar ware identiteit moes verloën: "Jy's 'n meid / Jy's 'n meid / Jy word weggesmyt," eggo dit deur die teks om haar daaraan te herinner dat sy haar plek moet ken!

Wanneer Laki haar vra om te trou, besluit Pattie om haar te laat herklassifiseer as wit om dinge te vergemaklik. Sy bly twyfel oor dié besluit en wonder of sy nie

daardeur haar mense verraaï het nie. Pattie Peters se ambivalensie (haar skaamte en verwyt oor haar besluit, wat lei tot die verbokkeling van haar verhouding met haar ouers; en, daarteenoor, haar ingenomendheid dat sy wit voorsate het wat die proses van herklassifikasie sal vergemaklik), haar keuse vir opwaartse mobiliteit en vooruitgang teenoor wit-wil-wees bloot terwille van wit-wees, stem ooreen met die ervaring van respondente in die studies waarna hierbo verwys is en is tekenend van ander “pass-white”-karakters.

Laki sterf aan die einde in ’n motorongeluk; wat van Pattie word, bly onseker. Die herhaalde verwysings na die kringloop wat voltooi is, asook die slottoneel waarin sy ondersteun word deur haar pa, suggereer dat sy terug by haar mense is. Die slot van die verhaal is ietwat melodramaties, ongemotiveerd en bied ’n alte maklike ontknoping van die intrige. Dit kan egter ook gelees word in terme van Smith se opmerking hierbo, naamlik dat vroulike personasies in “passing”-verhale of terugkeer na hul mense of meer gestraf word as hul manlike eweknieë – wat dus wys dat “passing” gedoem is.

5. *Playing in the light* (Zoë Wicomb)

Zoë Wicomb se roman *Playing in the light* (2006) ontrafel ’n verlede vol geheimenisse. Die hoofkarakter, Marion Campbell, wat as Afrikaner opgroei en ’n suksesvolle reisagentskap bedryf, word op die spoor van haar verlede gesit wanneer sy ’n foto by ’n koerantberig oor die WVK-getuienis van ene Patricia Williams sien. Op dié foto herken sy ’n gelaatstrek wat haar herinner aan Tokkie, ’n bruin huishulp, wat in haar kinderjare besoeke aan haar ouerhuis gebring het. Die vreemdheid van Tokkie se Sondagmiddagbesoeke en haar ma Helen se reaksie spook by Marion, ook omdat haar pa, nou ’n wewenaar, onwillig blyk om daaroor te praat.

Begelei deur Brenda, ’n bruin werknemer, reis sy na Wuppertal waar Tokkie vermoedelik vandaan kom en maak daar die ontdekking dat sy Tokkie se kleindogter is. Haar ouers het hulle laat herklassifiseer as blank en in Kaapstad ’n nuwe lewe begin, waardeur hulle hulle byna totaal afgesny het van die res van die familie.

Met subtiële verskuiwings in die vertelperspektief en fokalisasie ontvou naas die verhaal van Marion ook dié van Marion se ouers, Helen en John, asook van Tokkie en ander, en kry die leser ’n kyk op wat Kawash (1997:128) beskryf as “the psychology of passing: what drives one to pass, how the passer deals with the deception, isolation, and alienation”. Soos in die ander “passing”-tekste ontvou ’n beeld van opoffering, verraad en uitbuiting op sowel materiële en liggaamlike vlak. Skuldgevoelens daarvoor word gestel teenoor die bereiking van die uiteindelijke doelwit, naamlik ’n blanke identiteit. Tekenend van laasgenoemde is die insidente

wanneer Helen haarself moet onderwerp aan die betasting van raadslid Carter van haar munisipale wyk, in ruil vir 'n beëdigde verklaring waarin hy hulle rasidentiteit as blankes bekragtig.

Winst en verlies word afgespeel: die verlies aan familie, lewensvreugde, uitbundigheid, 'n gelukkige jeug en die vrolike samesyn wat met bruinmense geassosieer word teenoor die voordele en vooruitgang van wit-wees, 'n "wit" lewe wat behoedsaam gekonstrueer word. "Pass-whites" soos Elaine, Pattie en Helen is bedrewe in die kuns om 'n "wit" lewe te skep en sodoende elke teken van bruinwees weg te steek of uit te wis. Hier kan verwys word na die moeite en energie wat dit van Pattie verg om die besoeke van haar bruin familie weg te steek.

Die verteller in *Playing in the light* merk op: "Play-whites: a misnomer if ever there was one. There was nothing playful about their condition. Not only were they deadly serious, but the business of playing white, of bluffing it out, took courage, determination, perseverance, commitment." (Wicomb, 2006:123) Daarom dat Helen 'n duidelike breuk maak: "The pursuit of whiteness is in competition with history. Building a new life means doing so from scratch." (Wicomb, 2006:152) Helen duld dus beswaarlik die Saterdagmiddagbesoeke van John aan sy suster Elsie en dan sy ander bruin familie in die bruin woonbuurt.

6. "Pass-whites" — die dekonstruksie van kleur en ras

"Passing"-tekste ondersoek kleur en ras in die konstruksie van 'n "pass-white"-identiteit en dekonstrueer terselfdertyd hierdie nosies. Dit blyk uit 'n proses van binêre betekenisskepping wat werkzaam is en omgekeer word in hierdie tekste. Opvallend is dat bruinwees gelyk gestel word aan 'n leefwyse wat hedonisties, ongekunsteld, onbekommerd, vry en goed is. "Hulle is goeie mense, arm en uitbundig, maar goed," merk Patti op in *Kroes* (Stamatélos, 2005:172), terwyl die verteller in *Playing in the light* dit só verwoord: "Tokkie brings colour and sound ... Tokkie can shout and crow all she wishes; that is what coloured people, servants, do." (Wicomb, 2006:152) Teenoorgestelde betekeniswaarde word toegeken aan die wit leefwyse: dit is emosieloos, stug, vals, geveins en materialisties.

'n Omgekeerde proses is aan die werk in die "pass-white" se strewe na 'n wit identiteit en na die voordele wat dit inhou. Hulle werp alles in die stryd om te ontvlug aan diskriminasie, armoede en die ontbering wat die statutêre posisie van bruinmense inhou. Vergelyk:

No, there is no question of letting up. Just look how the world around them is being ordered, shaped according to colour, restricted: coloureds on a new voter's role, job reservation, Group Areas Act ... Whiteness is without restrictions. It has the fluidity of milk; its glow is far-reaching."

(Wicomb, 2006:151)

Wit en bruin / swart word as teenpole opgestel in 'n dialektiek waarin die een die ander bepaal. Die vraag oor wat witheid is wat deurgaans gestel word, word beantwoord deur na swart / bruin te verwys. In Toni Morrison se *Playing in the dark* – 'n teks wat bloot op grond van die titel verbind kan word met Wicomb se *Playing in the light*, soos Louise Viljoen (2006) ook suggereer – kom hierdie dialektiek ook aan bod. In hierdie bundel essays vra Morrison wat die voorstelling van swart karakters in Amerikaanse fiksie suggereer aangaande die wit bewussyn.

Dis ook die vraag wat pertinent in *Playing in the light* gestel word, met die implikasie dat die leser verby rasstereotipes moet lees. Vergelyk "Is [race] the only way to examine the human condition?" (Wicomb, 2006:150) Dit is ook die bron van Patti se wrewel oor die stelsel: dat daar teen die kleur en ras van haar mense vasgekyk word en die mens nie raakgesien word nie.

"Passing"-tekste laat val die soeklig op rasgebaseerde identiteitskonstruksies. Kawash (1997:131) voer aan dat die "pass-white"-karakter die twyfelagtigheid van rassekennis uitwys. Die "pass-white" lyk wit, maar is eintlik bruin; insgelyks: lyk bruin, maar is eintlik swart. Omdat "pass-whites" hibridies is en die resultaat van verbastering daag hulle stabiele raskategorieë uit. Die "pass-white" toon die aard van representasie en identiteit aan: dat identiteit nie 'n inherente, essensiële eienskap van 'n mens is nie, maar elke keer ten tonele gevoer word.

"Wit speel" beteken dus letterlik om die veronderstelde voorkoms en gedrag van 'n blanke na te boots, te kopieer; dit op te voer en as oorspronklik voor te hou. Kawash (1997:147) vat dit treffend saam: "Identity [...] follows from passing. Identity is not what we are but what we are passing for."

Universiteit Wes-Kaapland

VERWYSINGS

KAWASH, SAMIRA.

1997. *Dislocating the Color Line: Identity, Hybridity, and Singularity in African-American Narrative*. Stanford: Stanford University Press.

PETERSEN, S.V.

1943a. My seun. *Die Naweek*, 10 Junie:10-11.

1943b. Sy vader se misdaad. *Die Naweek*, 16 Desember:11.

SMITH, VALERIE.

1994. Reading the intersection of race and gender in narratives of passing. *Diacritics* 24 (2-3): 43-57.

SOWDEN, LEWIS.

1978 (1958). *The Kimberley Train*. Cape Town: Timmins.

STAMATÉLOS, PAT.

2005. *Kroes*. Kaapstad: Kwela Boeke.

VILJOEN, LOUISE.

2006. Ironiese kleurspel het ryk tekstuur. Resensie van *Playing in the light* (Zoë Wicomb), *Rapport*, 21 Mei: 5.

WATSON, GRAHAM.

1970. *Passing for White: A study of racial assimilation in a South African school*. London: Tavistock Publications.

WESTERN, JOHN.

1981. *Outcast Cape Town*. Cape Town: Human & Rousseau.

WICOMB, ZOË.

2006. *Playing in the light*. Cape Town: Umuzi Books.